

Vaikas, turintis autizmo spektro sutrikimą, mokykloje: ką turime žinoti?

L. Mikulėnaitė

**Vilniaus Universiteto ligoninė Santaros
klinikos Vaiko raidos centras
VU Reabilitacijos, fizinės ir sporto
medicinos katedra**

Lietuva – viena iš 192 pasaulio valstybių, ratifikavusių Vaikų Teisių Konvenciją ir tuo įsipareigojusi kurti ir tobulinti vaikų apsaugos teisinę sistemą.

Valstybė įsipareigoja teikti vaikams tokią apsaugą ir globą, kokios reikia jų gerovei užtikrinti – gyventi ir sveikai vystytis. Tai reiškia, kad vaikams turi būti sudarytos visos sąlygos augti sveikoje aplinkoje.

Kaip teigia Pasaulio sveikatos organizacija, „vaikai negali valdyti juos supančios aplinkos ir nuo suaugusiųjų priklauso, kokioje aplinkoje jie gyvena, mokosi, kartais dirba ir žaidžia“ (2004).

Taigi, kokią aplinką sukursime vaikams, priklauso nuo mūsų, suaugusiųjų.

Nuo to, kokius sprendimus priimsime, priklausys jų gerovė ir gyvenimo kokybė.

Švietimo įstatymo pataisos:

Nuo 2024 m. rugsėjo 1 d. specialiųjų poreikių turintys mokiniai, kaip ir visi kiti, galės lankyti pasirinktą bendrosios paskirties mokyklą, o mokyklos nebegalės atsisakyti jų priimti.

Iki tol savivaldybės ir mokyklos turi pasiruošti, kad visiems vaikams būtų sukurtos visos jiems reikalingos sąlygos, o valstybė įsipareigojo tam skirti reikiamų lėšų.

WE CAN'T AFFORD TO
SAVE THIS ONE, BUT
DON'T WORRY, SOMEONE
WILL CATCH HIM.

ALTERNATIVE SCHOOL

IPS
EXTERMINATING

WELFARE
SYSTEM

JUDICIAL
SYSTEM

GANGS

George Yip
THE INDIVIDUALS

Mokinys mokykloje

Fizinė sveikata (fizinis pasiruošimas mokyklai, smulkioji ir stambioji motorika)

Socialinės kompetencijos (mokėti bendrauti su kitais vaikais, atsakomybė, savarankiškas darbas ir pan.)

Emocinis subrendimas (proceso suvokimas, emocijų suvokimas ir pan.)

Kalba ir pažintinė raida

Bendravimas

Justui 7 metai- pirma klasė

Berniukui yra nustatytas ASS. Mama mokytojai nepasakė, mokytoja vaiko ypatingumą nematė.

Jis labai jautrus garsams, muzikai, muzika jį labai išbalansuoja.

Muzikos pamokos.

Augustas, 6 metai – priešmokyklinė klasė Naujagimystėje neramus, dažni kūdikio verksmo epizodai.

Nuo 2 metų labai judrus, pradėjęs darbo nepabaigia. Vaikas pastoviai bėgioja, laipioja, kėdėje negali pasėdėti ramiai.

Nejaučia bendravimo distancijos. Labai plepus ir jam visai nesvarbu ar jo klauso ar ne.

Prieštarauja, kai liepiama daryti ko jis nenori.

Nenori eiti į mokyklą, nevykdo auklėtojos nurodymų.

Impulsyvus, gali muštis, laužyti daiktus. Supykęs ima rėkti, gali rėkti valandomis.

Išrankus maistui.

Vaikas lanko priešmokyklinę klasę, bet niekas su juo neužsiima, nes bijo pykčio priepuolių

Autistą auginančiam tėvui šokas: moky pagrasino Vaiko teisių tarnyba

2021-01-28 17:07:00 | Eglė Morkienė

Mokyklose sutrikusios raidos vaikus siūlo priverstinai guldyti į psichiatrines ligonines

LRYTAS.LT > SVEIKATA > MEDICINOS ŽINIOS

Lietuvos autizmo asociacija „Lietuvos vaikai“ meldžia šeiminką Kristiną Kešelienę, kad būtų...

V programa Prenumeruokite dienraštį Horoskopai f @ in Kontaktai EUROLYGA NEGALIU TYLĖTI ATSIŪSH

lt Naujaisi TOP Lrytas.tv Lietuvos diena Verslas Sportas Pasaulis Žmonės Projektai Bendraukime

Mūsų žemė Bendraukime Augintinis Auto Gyvenimo būdas Tėvams Būstas IT ir mokslas Kultūra Skonis Stilius Sveikata Gamta Darbo skelbim

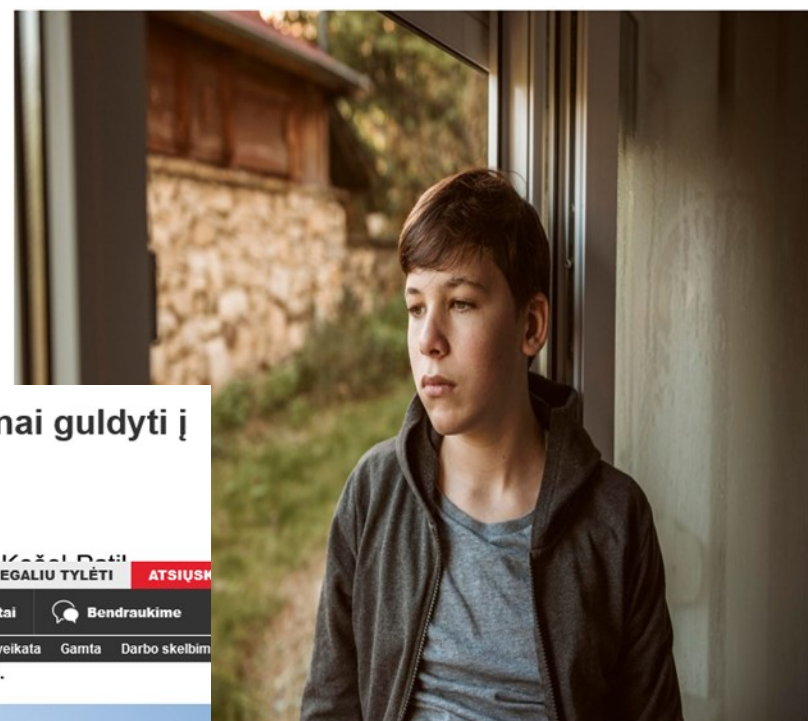
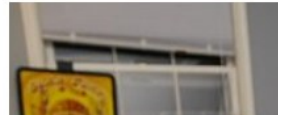
autizmo spektro sutrikimu siūlo priverstinai guldyti į psichiatrines ligonines.

Lietuvoje 2020.01.04 07:00

Mokyklose įsi autistiškus va

Domantė Platūkytė, LRT.lt 2020.01.04 07:00

ant įtraukiojo ugdymo pokyčiams, mokyklos toli gražu nepasiruošusios priimti vaikų, turinčių su- au individualaus dėmesio, aiškinimo. (Freepik nuotr.)

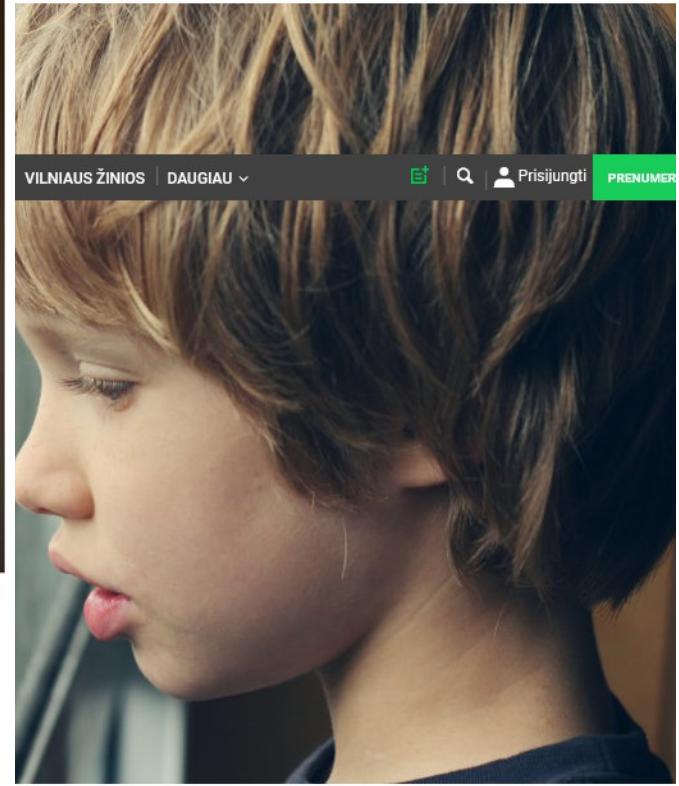
Kaip į karą

„Mokykloms iki įtraukiojo ugdymo dar labai toli“, – sako devintoko Tado mama Rasa. Aspergerio sindromą turintis sūnus buvo priverstas pakeisti ne vieną mo- kyklą, todėl mama žino, kiek ašarų buvo ir, deja, dar bus išlieta dėl skaudžių kla- siokų žodžių ir net mokytojų nusistatymo. O juk netrukus visiems neįgaliesiems ar specialiųjų poreikių turintiems vaikams privalės būti atvertos durys į bet ku- rią bendrojo lavinimo ugdymo įstaigą. Tik ar mokyklos tikrai bus tam pasiruošu- sios? Rasos patirtis verčia tuo abejoti.

o, kaip elgtis su specialiųjų poreikių nčių padėti, nėra, todėl toks vaikas

neretai tiesiog išmetamas iš mokyklos.

Poreikių vaikų nediskriminuos: nčią visuomenę?

VILNIAUS ŽINIOS DAUGIAU Prisijungti PRENUMER

123rf nuotr. / Autizmo spektro sutrikimą turintis berni

Šaltinis: 1

u po trejų metų turėtų atsiverti visiems, todėl urintys vaikai galės pasirinkti artimiausią iš jų. ū vaikų skaičius mokyklose jau dabar kelia iššūkių rūksta ir specialistų, ir tolerancijos – visuomenės

Diržytė, A., Mikulėnaitė, L., & Kalvaitis, A. Autizmo sutrikimų turinčių vaikų situacija ir įtraukties į švietimo sistemą galimybės. Analizė

[The Situation of Children with Autism and Opportunities for Inclusion in the Education System. Analysis]. Vilnius: VŠĮ, Pažangos analizė, 2016

Prof. Dr. Aistė Diržytė

Aušra Druskienė

Neringa Kačinskienė

**MOKINIŲ, TURINČIŲ ELGESIO SUTRIKIMŲ, INTEGRACIJOS Į BENDRAJĄ UGDYMĄ
SITUACIJA IR GALIMYBĖS**

ANALIZĖ   Vilnius, 2018

**Pedagogų
paruošimo
trūkumai**

Stoka žinių įgytų aukštojoje mokykloje, kvalifikacijos kėlimo kursuose, specifinių žinių stoka

**Vaiko elgesio
problemos**

Elgesio priežasčių supratimo stoka, problemos valdyti vaiko elgesį, per daug laiko praleidžiama sprendžiant elgesio problemas

**Aplinkos
pritaikymas**

Nepritaikytoje klasėje patiria nerimą, stresą, patiria sensorinius dirgiklius, sukeliančius elgesio problemas

Komunikacijos barjerai, stereotipiniai judesiai, vaikų nesupratimas, mokytojų nesupratimas ko nori vaikai

**Mokytojų sunkumai,
organizuojant
pamokas**

Daug vaikų klasėje, sunkumai planuoti mokymosi procesą, padėjėjų stoka, metodikų stoka

**Bendravimo su
tėvais sunkumai**

Tėvų reikalavimai, nepagrįstos viltys, nematymas problemų, komunikacijos problemos, neigiamas pedagogų požiūris

Autizmas

Autizmas nėra kažkas, ką žmogus gali turėti ar neturėti savo viduje. Autizmas – tai būdas gyventi. Jis prasismelkia visur: nuspalvina kiekvieną patirtį, kiekvieną pojūtį, kiekvieną suvokimą, mintį, emociją ir paveikia visus gyvenimo aspektus. Neįmanoma autizmo atskirti nuo žmogaus esybės –jei būtų tai įmanoma, asmuo nebūtų tas pats, su kuriuo Jūs susidūrėte“.

Autizmas ir jo spektro sutrikimai (ASS)

Autizmas ir jo spektro sutrikimai (ASS) – kompleksiniai raidos sutrikimai, kuriems iš esmės būdingi **soc. sąveikos, bendravimo ir socialinių santykių** su kitais asmenimis sunkumai.

Jie pasireiškia **kokybiniais** socialinio bendravimo, komunikacijos bei elgesio ypatumais ir yra vieni sudėtingiausių raidos sutrikimų.

Problemos aktualumas

Autizmo paplitimas JAV 1,7-1,85%
Autizmo paplitimas Europoje 0,38-1,55 %?
Škotija -2,5% (2018)

Bougeard C., Picarel-Blanchot F., Schmid R., Campbell R., Buitelaar J. Prevalence of Autism Spectrum Disorder and Co-morbidities in Children and Adolescents: A Systematic Literature Review. *Front. Psychiatry*, 27 October 2021 | <https://doi.org/10.3389/fpsy.2021.744709>
Summary statistics for schools in Scotland- no.9: 2018 edition, supplementary tables. Available: www.gov.scot)

Berniukai serga 3-5 kartus dažniau negu mergaitės
Vienas iš 34 berniukų serga autizmu
(3% vyr. populiacijos)

[R. Loomes](#) et al. · University College London, London. Gender Differences in Children and Adolescents with High-Functioning Autism Spectrum Disorders [2017 International Meeting for Autism Research](#) San Francisco

 Centers for Disease Control and Prevention
CDC 24/7: Saving Lives, Protecting People™

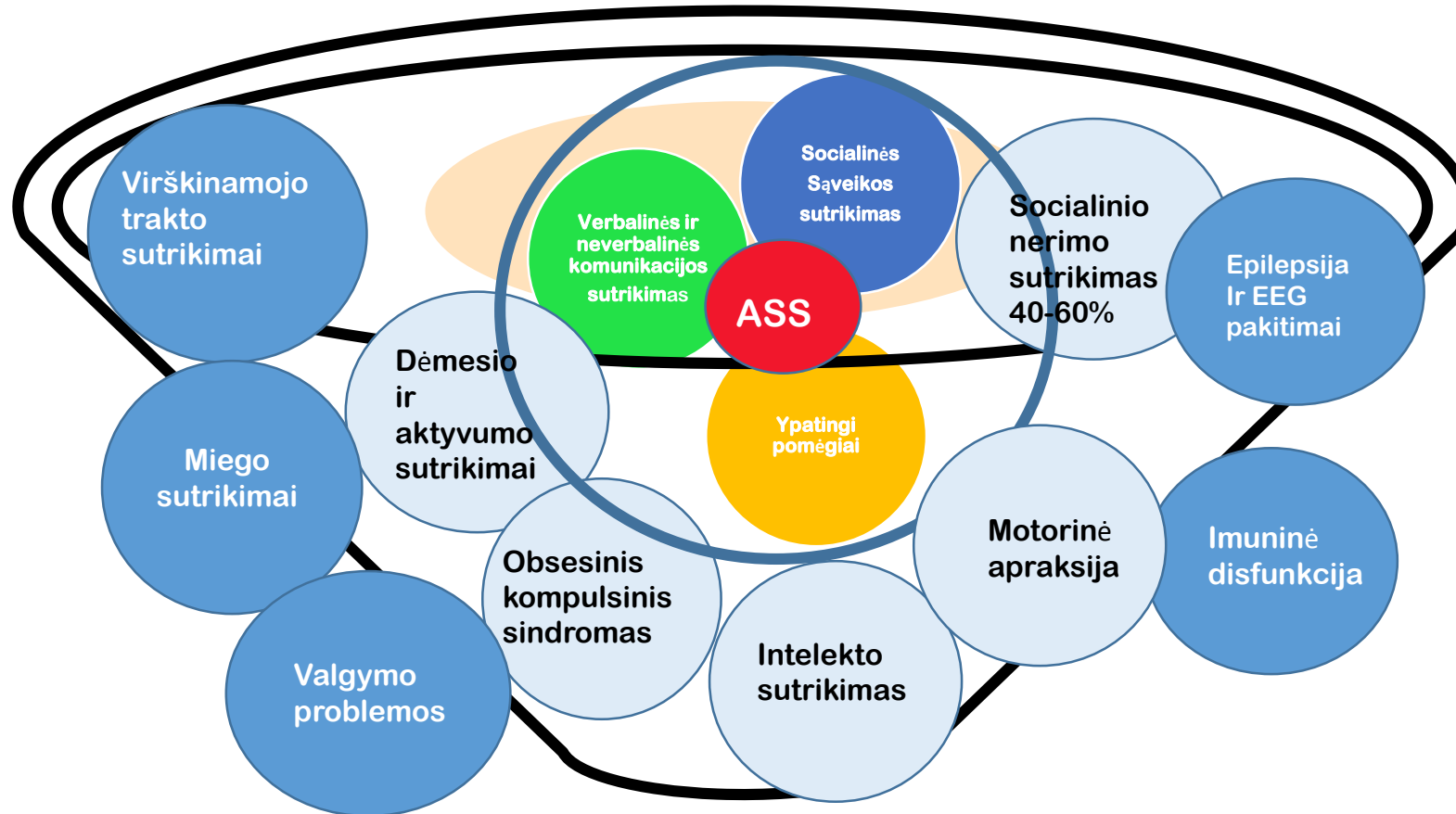
1 iš 44

**8-year-old children living in
ADDM Network sites were
identified with ASD in 2016**

Prevalence and Characteristics of Autism Spectrum Disorder Among Children Aged 8 Years — Autism and Developmental Disabilities Monitoring Network, 11 Sites, United States, 2012
Christensen et al. *Surveillance Summaries* / April 1, 2016 / 35(7):1–23
Klein C. (2009). Prevalence of autism spectrum disorders — Autism and Developmental Disabilities Monitoring Network Surveillance, United States, 2008. *MMWR Surveillance Summaries*, 58(10), 1–20
Kim Y. S., Leventhal R. L., Koh Y. J., Fombonne E., Luika E., Liu Ginkor K. R. (2011). Prevalence of autism spectrum disorders in a total population sample. *American Journal of Psychiatry*, 168(9), 904–912.
Fombonne E et al. Prevalence of Autism Spectrum Disorders in Guadalajara, Mexico: The Leon survey. *Journal of Autism and Developmental Disorders* 2010, Volume 40, Issue 5, pp 1000–1005
Prevalence and Characteristics of Autism Spectrum Disorder Among Children Aged 8 Years — Autism and Developmental Disabilities Monitoring Network, 11 Sites, United States, 2012 *Surveillance Summaries* / December 3, 2021 / 70(11):1–10

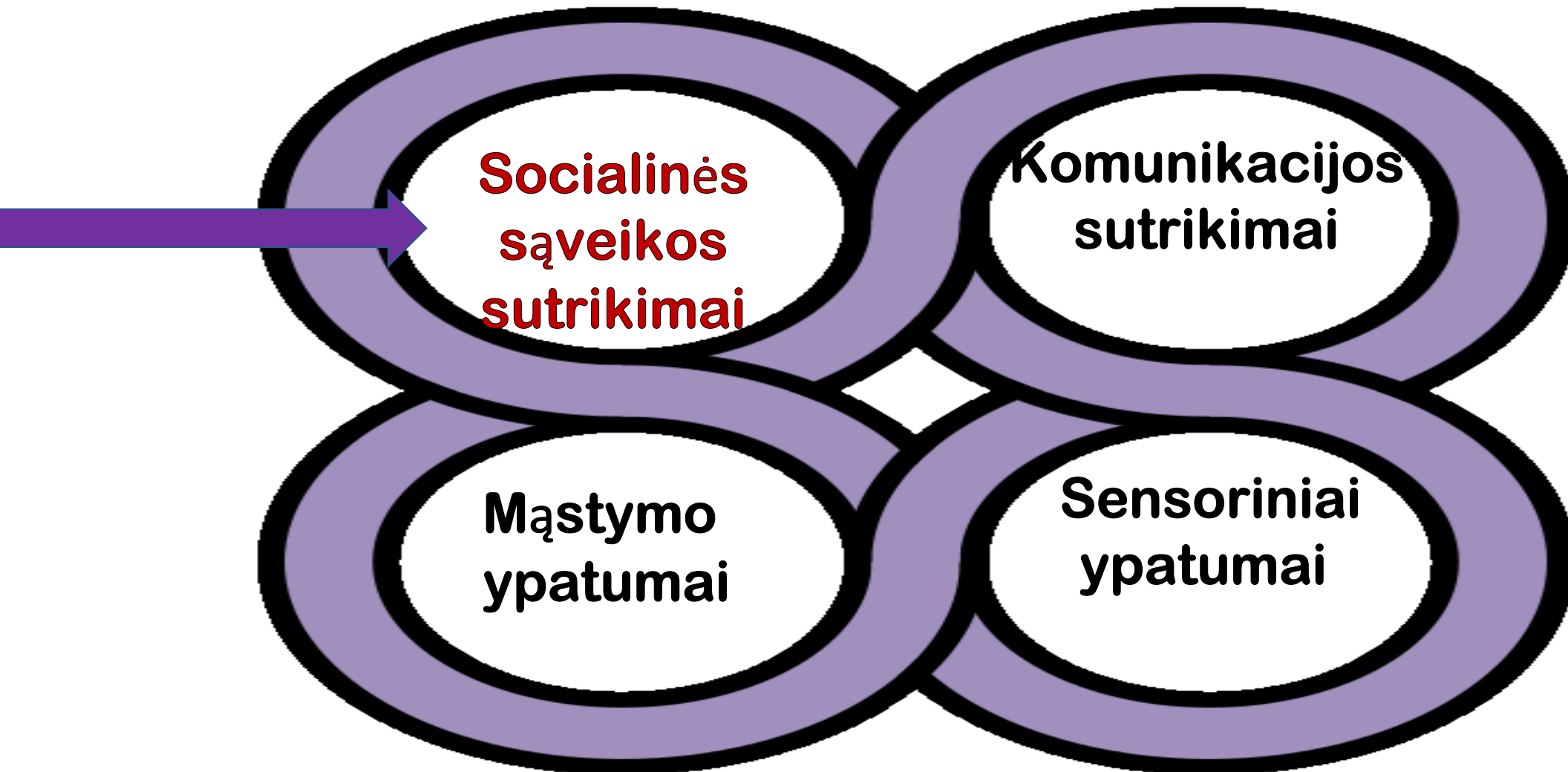
Problemos aktualumas

Autizmo spektro sutrikimas ir gretutinės ligos (70%)

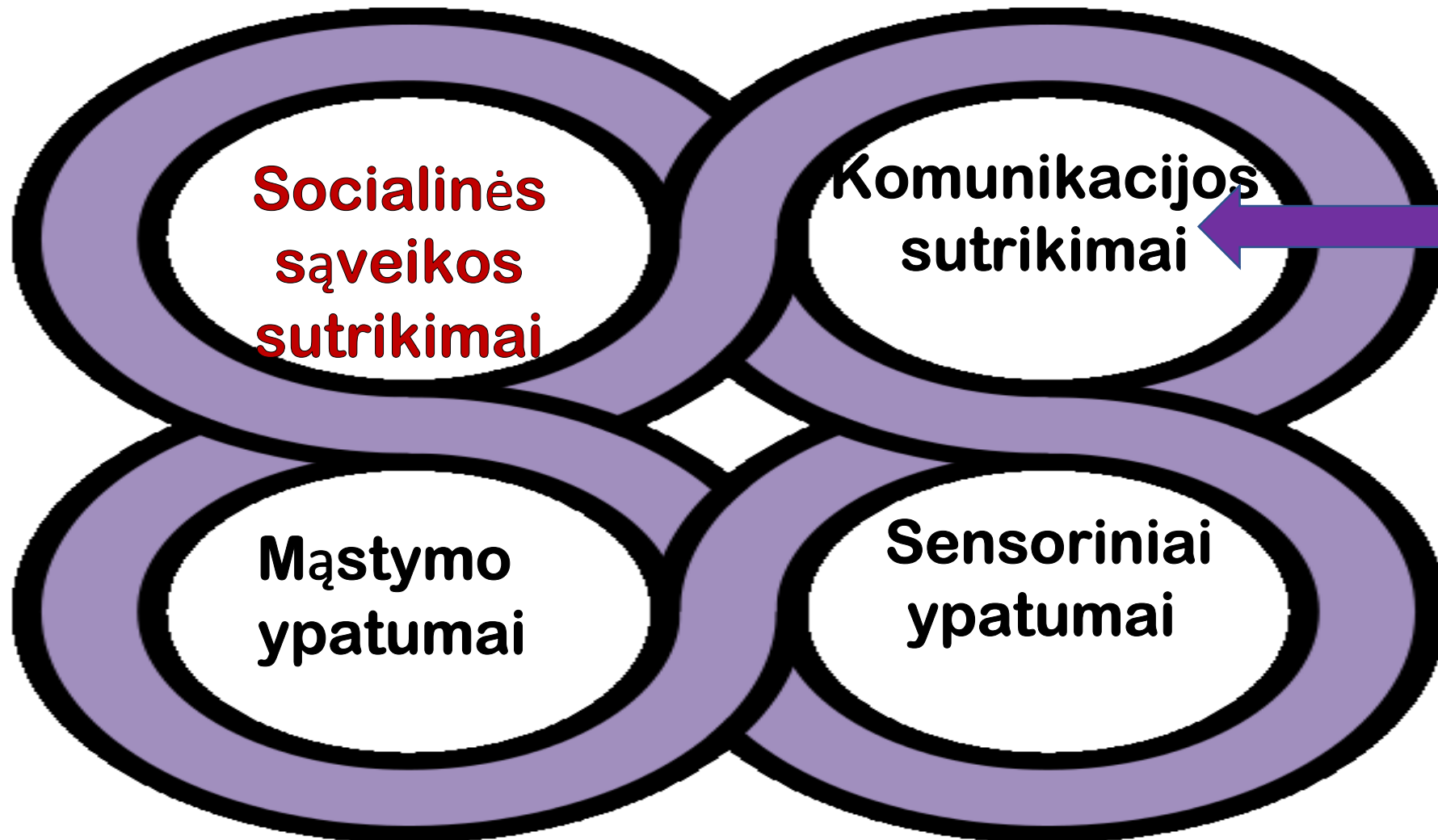
Autizmo požymiai

Socialinės sąveikos sutrikimai

Soc. sąveikos sutrikimo požymiai	Vertinimas	Sukeliamos emocijos
Nedrįsta žiūrėti į akis arba pernelyg intensyviai siekia akių kontakto	nesuprantamas elgesys, erzina	nepasitenkinimas
Neturi empatijos, intuicijos. Stinga gebėjimo suprasti kitų elgesį, poreikius ir jų poelgių priežastis	nesupratimas, kad reikia paaiškinti kodėl	nepasitenkinimas, pyktis, agresija
Kartai visiškai nesidomi kitais asmenimis, jiems nepatinka jų buvimas šalia, dėl to gali stumdyti juos, pradėti netgi rėkti.	nevykdo nurodymų, neadekvačiai elgiasi	pyktis, agresija
Sunkiai supranta kitų žmonių emocijas, nesupranta, jeigu kitas pyksta, kol šis aiškiai nepasako	patyčios, nevykdo nurodymų	pyktis, agresija
Nesupranta socialinės situacijos (nejaučia, kad padarė kažką netinkamo)		
Dažniausiai sako tiesą, nes nemoka meluoti, sukčiauti ar apsimetinėti	netikėjimas	
Jiems gali būti sunku bendradarbiauti su kitais grupės nariais.		

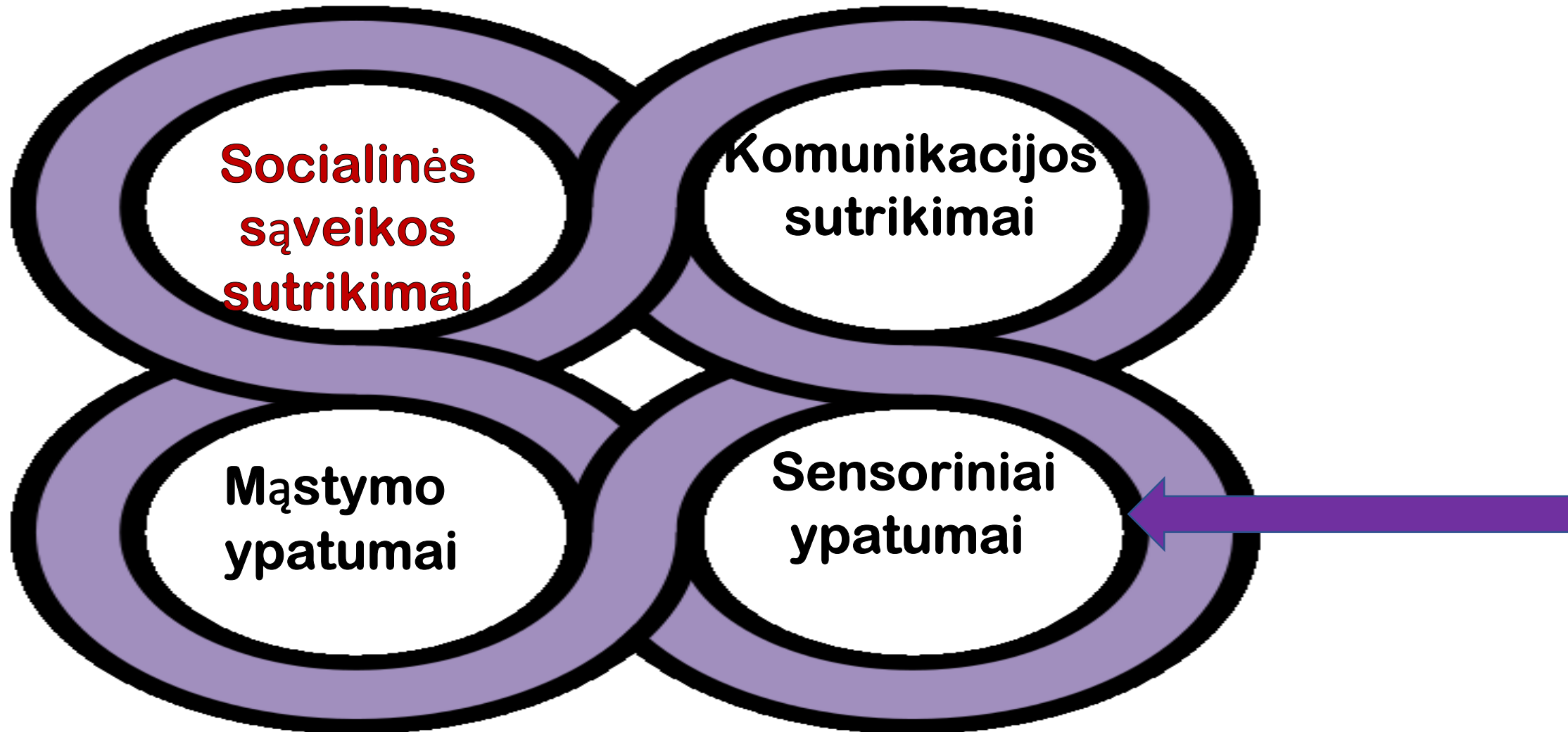
Autizmo požymiai

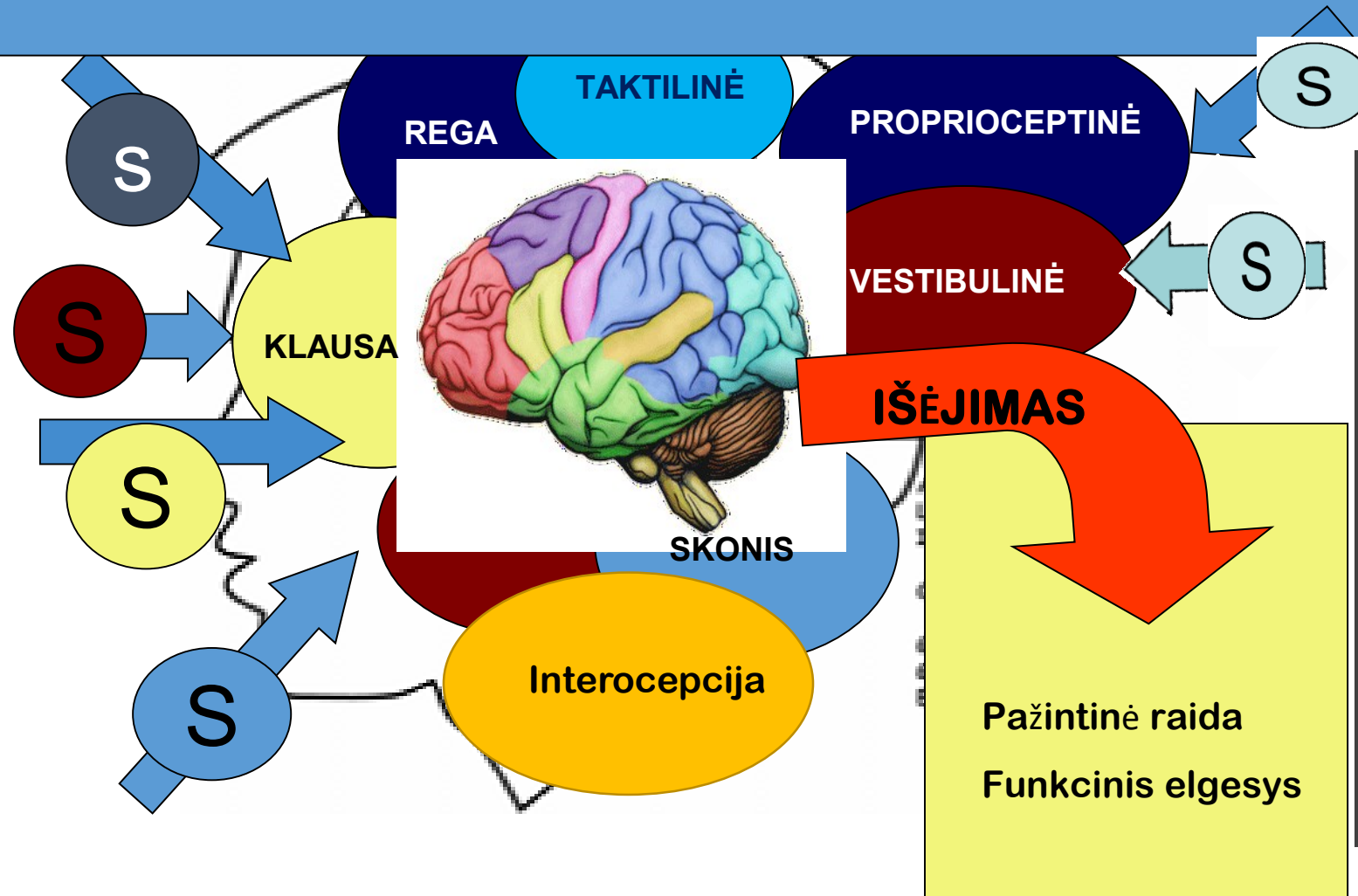
Komunikacijos sutrikimai

Kalbos ir komunikacijos charakteristika	Vertinimas	Sukelia emocijas
Dažnai įtemptoje situacijoje nesupranta, kas jam sakoma	priešinasi, nes nevykdo nurodymų	pyktis, gali sukelti agresiją
Nesupranta perkeltinės prasmės	vertinama kaip patyčias, sukelia nuostabą	nuostaba, pyktis
Renkasi kalbėti apie tai kas labiausiai patinka arba ką geriausiai žino, nesirūpina ar kitam žmogui tai patinka	kalba neatitinka konteksto	pyktis, susierzinimas
Nesupranta socialinių taisyklių, iš veido išraiškos nesupranta emocijų, mandagumo ir pan.	vertinama kaip patyčias	pyktis
Nežiūri į akis, savotiškas akių kontaktas (žiūri šonu)		
Dažnai netinkama veido išraiška		
Kalba neišlaikydama distancijos (per toli ar per arti)		pyktis, susierzinimas
Jaučiasi diskomfortiškai įvairiose situacijose, reikalaujančiose "gyvo" bendravimo.	dėl nerimo tyli arba daug kalba ir ne į temą.	pyktis, susierzinimas

Autizmo požymiai

Sensorinė integracija

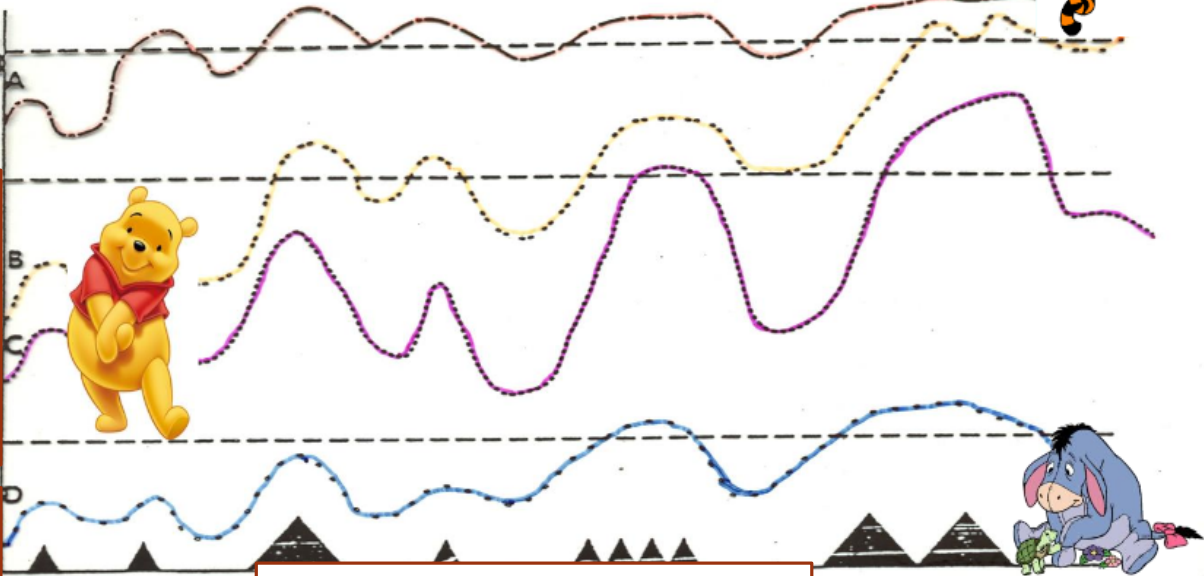
TYPICAL PATTERNS OF CHANGE IN AROUSAL
IN RESPONSE TO ENVIRONMENTAL EVENTS

Hiper

OPTIMALUS
LYGIS

Hipo

Elgesys

J. Wilbarger, 1991

Sensoriniai ypatumai

Elgesys	Vertinimas	Sukeliamos emocijos
Vengia prisilietimų, apsikabinimų arba liečia žmones netinkamu būdu	Pavojus?	Gynyba
Jautrūs garsams ar triukšmui , tai sukelia jiems susierzinimą, gali bėgti iš kambario arba siekia didelio garso.	Nesupratimas	Pyktis
Nerimas triukšmingoje aplinkoje (stereotipijos)	Nesuprantamas, keistas	
Nerimą malšina „stimuliuodamas“ save, t. y. kandžiodamasis, šlapindamasis ir kt. Nejautrumas lytėjimui ar skausmui arba per dažnas ar per stiprus kitų lietimais	Agresyvus elgesys	Pyktis
Rega būna perdirginta (daug žmonių, ryški šviesa ir kt.) ir tai sukelia žmogui sumaištį, agresiją	Pavojus	
Jautrus kvapams		
Savireguliacijos problemos	Vaikas stengiasi sužadinti ar nuraminti pojūčius	
Hiperaktyvumas arba nenustygimas vietoje, nes jiems reikia daugiau pojūčių		

«Kai kas nors mane
paliesdavo mokykloje,
mano smegenys
“atsijungdavo”».

«išgirdęs skambutį mokykloje,
dengiausi ausis, linguodavau...»

«Kadangi mano klausa jį
iškreipdavo, retai kada man
pavykdavo išgirsti pilną sakinį.
Kartais man pavykdavo išgirsti žodį
linio pradžioje ir suprasti, o
nedavo, ir aš
sti – kur pradžia,
iga...».

«Mane visiškai nukamuodavo ryški
dienos lempos šviesa, kurios dėka
viskas aplinkui mesdavo šešėlius.
Dėl to kambaryje viskas nuolat
keisdavosi. Ši
“šokdavo” kažką
veiduose, tai pri
fragme

«labai išrankus maistui,
negalėdavau valgyti
mokyklos valgykloje»

Savistimuliacija

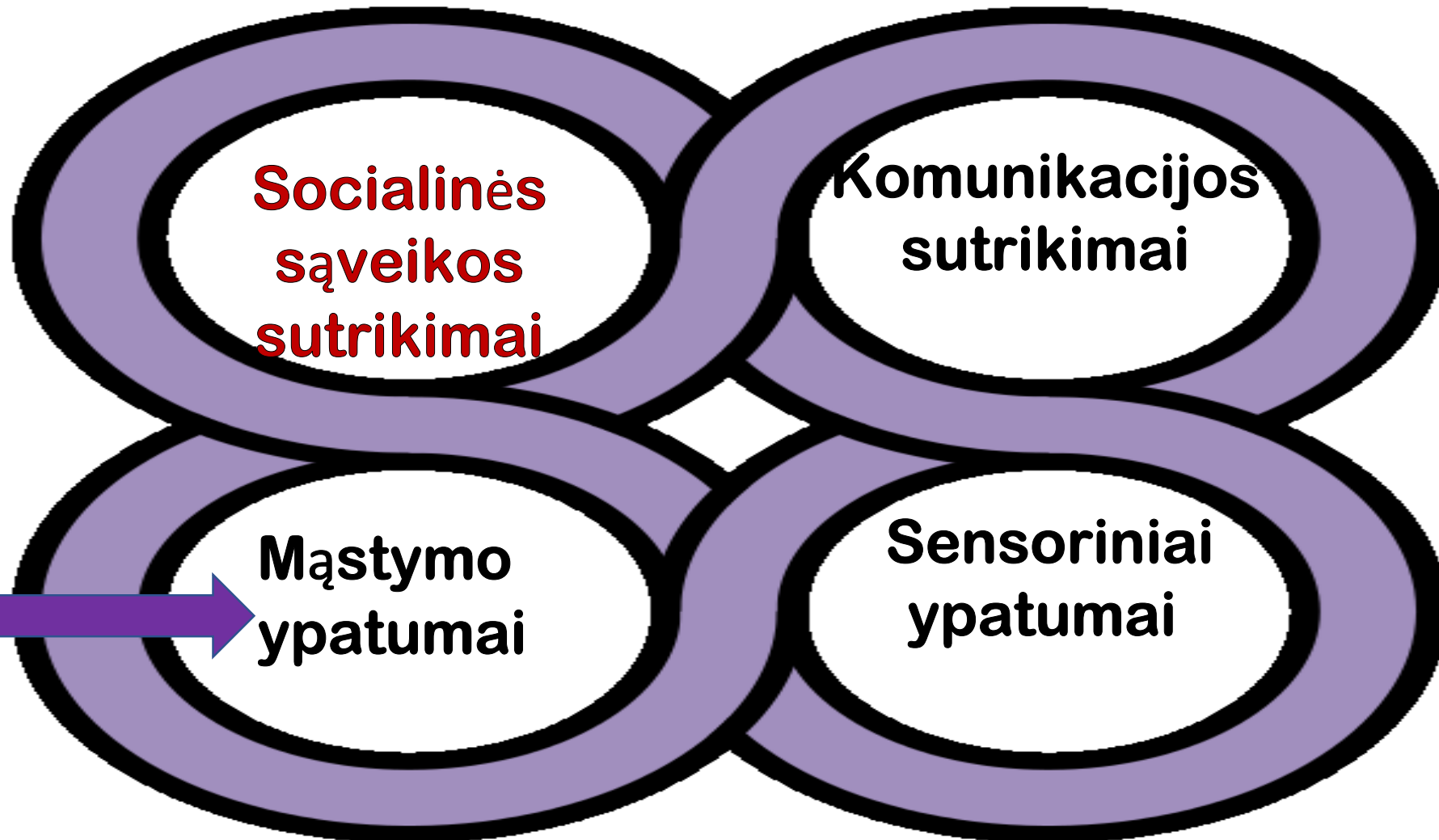
Savistimuliacija yra kaip kvėpavimas... tiek pat natūrali, tiek pat svarbi.“ – Katy Kenah

„Žinote, kai gaminatė valgį ir nukeliate puodo dangtį, leisdami garams išeiti lauk? Ar kai spaudžiate žaizdą, mėgindami sustabdyti kraujavimą?

Man savistimuliacija suteikia palengvėjimą, apsaugo nuo tokių sprogių, kai vidiniai dalykai išsilieja laukan...“ – Paula Gomez.

„Nežinau, kaip pakankamai tą pabrėžti: **neatimkite iš vaiko savistimuliacijos.** Leiskite vaikams tai daryti, nes taip jie mėgina susireguliuoti mintis ir jausmus. Jeigu mėginsite tai sustabdyti, viskas gali tapti dar blogiau. Taip taip, jis bėgios pirmyn ir atgal. Taip, jis dės rankas prie veido/lūpų arba jo marškinėliai bus suplėšyti į skutelius, todėl, kad jis susijaudinęs. Leiskite jam stimuliuotis. **Leiskite!** – Tonya R.

Autizmo požymiai

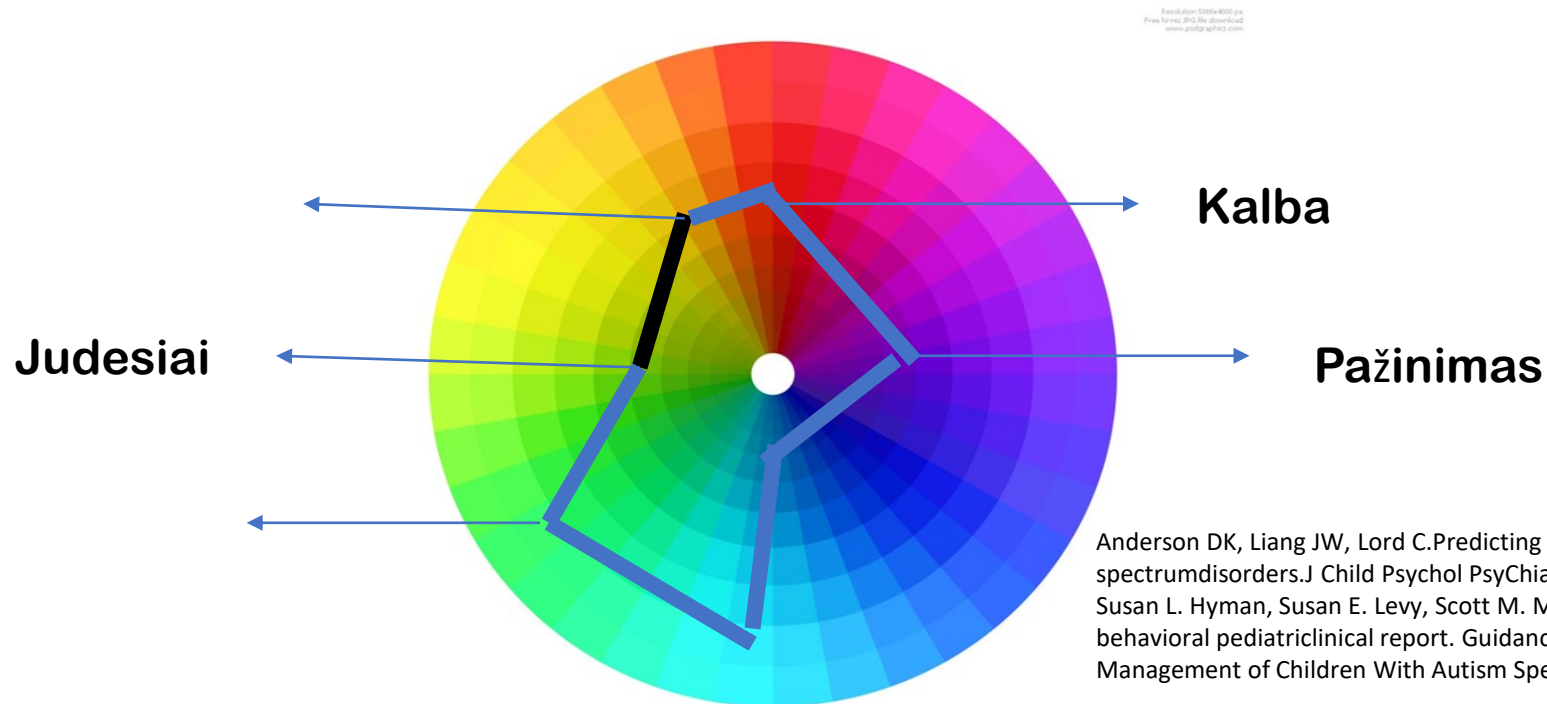
Mąstymo ypatumai

Mąstymo ypatumai	Vertinimas	Sukeliamos emocijos
Pastabūs smulkmenoms, detalėms, į kurias kiti nekreipia dėmesio, informaciją geriau priima matydami		
Dažnai domisi nejprastais dalykais , kuriems būtina gera atmintis (pavyzdžiui, įvairiais numeriais, statistika, sąrašais, tvarkaraščiais, datomis), daug mechanškumo		Pradžioje nuostaba, po to nuobodumas
Ima gilintis į kokį nors juos dominantį objektą ar temą, tai gali būti jų gyvenimo esmė ir gali apie tai kalbėti valandų valandas . Sunkiai keičia veiklas, kalbėjimo temas		Erzinimas
Labai svarbi rutina		
Intuityviai nesupranta kas jų laukia (ką reikia daryti, elgtis, kada baigsis)		

Autizmas yra spektras (ne tik yra-nėra, ne tik sunkumo laipsnio bet ir klinikos vaizdas).

Vaikui augant keičiasi sunkumo laipsnis.

Anderson DK, Liang JW, Lord C. Predicting young adult outcome among more and less cognitively able individuals with autism spectrum disorders. *J Child Psychol Psychiatry*. 2014;55(5):485–494

Susan L. Hyman, Susan E. Levy, Scott M. Myers, council on children with disabilities, section on developmental and behavioral pediatric clinical report. Guidance for the Clinician in Rendering Pediatric Care. Identification, Evaluation, and Management of Children With Autism Spectrum Disorder. *PEDIATRICS* Volume 145, number 1, January 2020

Kitoks vaikas atėjo į mokyklą

„Alisa stebuklų šalyje“

Susitikę su vaiku, turinčiu autizmo spektro sutrikimą, mes tarsi žengiame į triušio olą, kaip į visiškai skirtingą pasaulį, t.y. į skirtingo vaiko skirtingą pasaulį.

Aplinkui lieka įprastas pasaulis, o apačioje „kitoks“, kurį reikia pažinti ir suprasti. Tas kitoniškas pasaulis sukelia daug iššūkių. Pradžioje vaikai atrodo labai sudėtingi, nesuprantami, bet juos pažinus atrandi ir žavesį, ir kūrybiškumą, ir grožį.

K. Barley

Kitoks vaikas klasėje: nuo ko pradėti?

Klasės draugų supažindinimas: **bendrieji tolerancijos mokymai** dar prieš naujam mokiniui ateinant į klasę (tėvai, mokiniai).

Svarbu vaiką pristatyti, ne vien kaip turintį skirtumų, bet kartu ir panašumų, bei pabrėžti unikalius jo gebėjimus.

Svarbus **visos mokyklos bendruomenės informavimas** ir bendradarbiavimas.

Pasakykite kitiems moksleiviams, kad kartais jie gali matyti kitokį elgesį, ypač stereotipijas. Tai suprasdami, jie į tokį elgesį kreips mažiau dėmesio.

Mokinio mokymas stereotipijas atlikti tinkamoje vietoje ir tinkamu laiku.

**Kitoks vaikas klasėje:
kaip valdyti vaiko elgesį?**

MORE

Companion to the Bestseller!

**BEHAVIOR
SOLUTIONS**

**FOR
TEACHERS**

*and the
Classroom*

Pradžią pradžia

*A Must-Have for Teachers
and Other Educational
Professionals!*

**BETH AUNE, OTR/L
BETH BURT & PETER GENNARO**

**BETH AUNE, OTR/L
BETH BURT &
PETER GENNARO**

Kitoks vaikas klasėje: elgesio valdymas

Vaizdo struktūra

- Aplinkos pritaikymas
- Vaizdinė dienotvarkė
- Taisyklės
- Apdovanojimų (žetonų) naudojimas
- Socialinės istorijos
- Veiklių sekos
- Pertraukų organizavimas

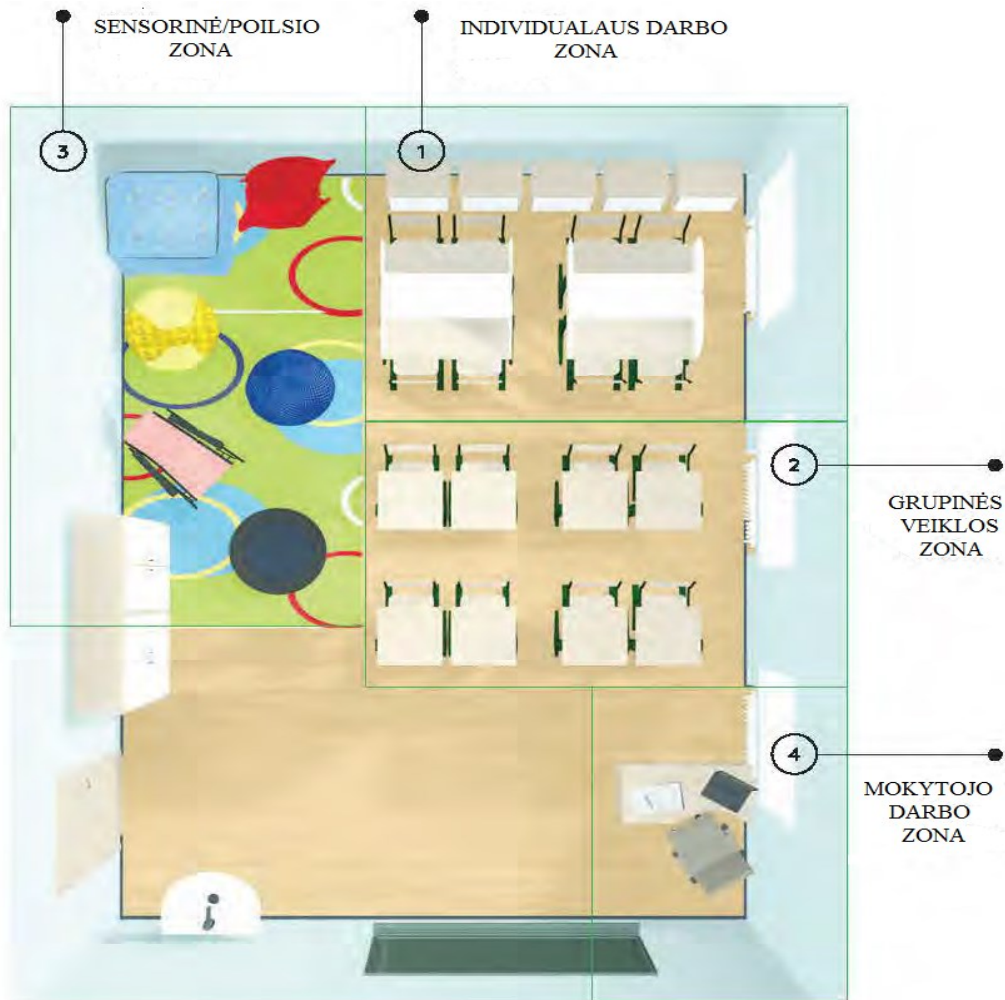

Vaizdo struktūra

Aplinkos pritaikymas

Aplinkos pritaikymas

Darbo vietos pritaikymas

Vaizdinės dienotvarkės, taisyklės

Help Spongebob get to his friends by:

1. Remain in assigned areas in school
2. Use safe hands and feet
3. First do assigned task, then ask permission to do something preferred

 quiet	
 good looking	
 good sitting	

I earn stickers when I:

1. Clean up my toys
2. Ask for things using nice words
3. Play with my dog using gentle hands

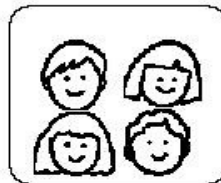

20 stickers = I get to play Angry Birds for 10 minutes!

MamaOT.com

Apdovanojimai (žetonais)

Socialinės istorijos

Mokiniai mokykloje mokosi rasyti

Sunku rasyti zodzius

Jei as parasau neteisingai, as graziai pataisau

As saunuolis

Mokytoja laiminga jei as nepykstu

Kitoks vaikas klasėje: ką daryti per pertrauką

Vaikams sunku būti nestructūruotoje aplinkoje. Jie vaikščios koridoriuose pirštais braukantys sienas, stuksenantys, lakstantys, rėkaujantys...

Pertraukos veiklos planas

Mokytojo asistento pagalba

Vaikams, turintiems ASS, svarbu matyti ir suvokti

- **Ką reikia daryti?**
- **Kur reikia daryti?**
- **Kiek laiko reikia daryti?**
- **Kas vyks paskui?**

„Negalia kaip vanduo, gali jame paskęsti.

**Gali iš jo niekada neišlipti, bet jei išmoksi plaukti į šviesą
retkarčiais įkvėpdamas pilnus plaučius šviežio oro, būsi laisvas.**

Dar būsi vandenyje, negalioje. . . bet ji nebus tavyje.“

Nežinomas autorius

Pagarbiai

Laima Mikulėnaitė